

DOI: <https://doi.org/10.30841/2307-5112.4.2021.249417>

Холістичний підхід у формуванні комунікативної компетентності майбутніх лікарів

Л.С. Бабінець, І.О. Боровик, Б.О. Мігенько

Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського

Відомо, що ефективне спілкування сімейного лікаря з пацієнтом лежить в основі створення довірчих довготривалих відносин, що є необхідним компонентом роботи лікаря первинної медичної допомоги. Саме тому формування комунікативних навичок є важливою частиною медичної освіти.

Мета дослідження: покращення засвоєння комунікативних навичок студентами-медиками завдяки використанню холістичного підходу в навчанні.

Матеріали та методи. Працівниками кафедри первинної медико-санітарної допомоги та загальної практики – сімейної медицини розроблено та впроваджено в навчальний процес вибірково дисципліну для студентів четвертого курсу медичного факультету «Комунікативні навички в медичній практиці».

Результати. На підставі аналізу результатів проведеного анкетування студентів по завершенню вивчення вибіркової дисципліни «Комунікативні навички в медичній практиці» було визначено основні педагогічні методики та форми навчання, які б відповідали холістичному напрямку в освіті. Згідно з даним дослідженням, найбільш валідними формами навчання навичок комунікації, які б були спрямовані на індивідуальні потреби, почуття, цінності кожного студента, є робота в малих групах, Storytelling, рольова гра.

Холістичний підхід в навчанні мотивує студентів до продовження вивчення комунікативних навичок на базі сучасних технологій навчання. Таким чином, використовуючи холістичну освітню концепцію, можна покращити комунікативну компетенцію майбутніх лікарів, закласти основи розуміння необхідності постійного самовдосконалення і самоосвіти протягом усієї професійної лікарської діяльності.

Заключення. Холістичний напрямок в освіті сприяє партнерській взаємодії між студентом і викладачем, досягненню взаєморозуміння і довіри, кращій прихильності та збереженню мотивації до навчання. Використання форм зворотного зв'язку допомагає розпізнати і зрозуміти потреби та почуття кожного студента, ефективно працювати з різноманіттям, мотивує викладача до постійного саморозвитку і самовдосконалення.

Сучасні методи навчання, такі, як робота в малих групах, Storytelling і рольова гра, на думку студентів, є більш валідними в опануванні комунікативною компетенцією майбутнього лікаря.

Ключові слова: холістичне навчання, навички комунікації, комунікативна компетенція лікаря.

Holistic approach in formation of communicative competence of future doctors

L.S. Babinets, I.O. Borovyk, B.O. Migenko

It is well known that effective communication of family doctor with patient leads to the development of the trusting long term relations, which is the necessary part of the primary care specialist work. That's why the development of the communicative skills is important during medical education.

The objective: to improve the communication skills acquisition by medical students through the use of the holistic approach in teaching.

Materials and methods. The staff of the Department of Primary Healthcare and General Practice-Family Medicine developed and introduced into the educational process an optional discipline «Communication skills in medical practice»

Results. Based on the analysis of the survey results of students at the end of the studying the selective subject of «Communicative Skills in Medical Practice» we identified the main andragogical methods and forms of teaching that would correspond to the holistic direction in education. According to our research, the work in small groups, Storytelling, role play is the most valid form of teaching for communication skills, which would be based on the individual needs, feelings and values of every student.

A holistic approach of teaching motivates students to continue studying communication skills based on modern learning technologies. Thus, using a holistic educational concept, it is possible to improve the communicative competence of future doctors, to lay the foundations for understanding the need for continuous self-improvement and self-education throughout the professional medical activity.

Conclusion. The holistic direction in teaching promotes partnership between a student and a teacher, the achievement of mutual understanding and trust, better commitment and motivation to learn. The use of feedback forms helps to recognize and understand the needs and feelings of each student, work effectively with diversity, motivates the teacher to continuous self-development and self-improvement.

Modern teaching methods such as working in small groups, Storytelling and role-play according to students are more valid in mastering the communicative competence of the future doctor.

Keywords: holistic teaching, communication skills, doctor's communicative competence.

Холістический підхід в формуванні комунікаційної компетентності майбутніх лікарів

Л.С. Бабинець, І.О. Боровик, Б.О. Мигенько

Ізвестно, що ефективне спілкування сімейного лікаря з пацієнтом лежить в основі створення довірливих і довготривалих відносин, що є необхідним компонентом роботи лікаря первинної медичної допомоги. Саме тому формування комунікаційних навичок є важливою частиною медичної освіти.

Ціль дослідження: покращити засвоєння комунікативних навичок студентами-лікарями внаслідок використання холістического підходу в навчанні.

Матеріали і методи. Роботниками кафедри первинної медико-санітарної допомоги і загальної практики – сімейної медицини розроблено та впроваджено в навчальний процес виборочну дисципліну для студентів четвертого курсу медичного факультету «Комунікативні навички в медичній практиці».

Результати. На основі аналізу результатів проведеного анкетування студентів по завершенню вивчення факультативного курсу «Комунікативні навички в медичній практиці» були визначені основні педагогічні методи і форми навчання, які відповідають визначенню холістического підходу в навчанні. Згідно з дослідженням, найбільш ефективними формами навчання навичкам спілкування, які спрямовані на індивідуальні потреби кожного студента, є робота в малих групах, Storytelling, ролеві ігри.

Холістический підхід в навчанні мотивує студентів до продовження вивчення комунікативних навичок на основі сучасних технологій навчання. Таким чином, використовуючи холістическу освітню концепцію, можна покращити комунікативну компетентність майбутніх лікарів, закласти основи розуміння необхідності постійного самоудосконалення і самонавчання на протязі всієї професійної діяльності.

Висновок. Холістическе навчання сприяє партнерському взаємодіюванню між студентом і викладачем, досягненню взаєморозуміння і довіри, кращого комплайенсу і підтриманню мотивації до навчання. Використання форм зворотного зв'язку допомагає розпізнати і зрозуміти потреби і почуття кожного студента, ефективно працювати з різноманітними ситуаціями, мотивує викладача до розвитку і вдосконалення.

Сучасні методи навчання, такі як робота в малих групах, Storytelling, ролеві ігри, на думку студентів, є більш ефективними для оволодіння комунікативною компетентністю лікаря.

Ключові слова: холістическе навчання, навички комунікації, комунікативна компетентність лікаря.

Освітні процеси в епоху глобалізації потребують застосування таких технологій навчання, які були б спрямовані на формування цілісної картини світу, готували студентів до життя в умовах, що динамічно змінюються [3]. Питання холістического підходу в освіті в умовах сучасності набуло неабиякої актуальності. Студент в холістическій освіті сприймається як цілісна особа, що має потребу в гармонійному навчанні і розвитку. При цьому викладач не зосереджується лише на змістовій частині предмета, а звертає увагу на взаємини зі студентами, віддаючи перевагу партнерській моделі відносин, розпізнає і розуміє потреби та почуття студента, відкритий до думок кожної особи з конструктивним розв'язанням конфліктів, що виникають у результаті різноманітності, проявляє гнучкість, готовий до постійного саморозвитку і самовдосконалення [3,5].

Базовими принципами холістического навчання є:

- зв'язність (connectedness) – перехід від фрагментарного підходу у навчальній діяльності до підходу, який створює зв'язки на кожному рівні навчання;
- включення (inclusion) – застосування широкого спектра навчальних підходів для людей з різними потребами;
- рівновага (balance) – розпізнавання та підтримка взаємодоповнювальних аспектів особистості (наприклад, аналітичне та інтуїтивне мислення) [2].

Особливе місце в підготовці медичних працівників посідає засвоєння студентами основних компетенцій, які формують висококваліфікованого спеціаліста [1,7]. Однією з базових компетенцій лікаря є комунікативна компетентність [1,8]. Компетентності найкраще засвоюються під час використання сучасних методів освіти з урахуванням холістических підходів, які дозволяють включити в активний процес навчання всіх учасників, враховуючи індивідуальні потреби кожного студента

[5]. Тому можна впевнено констатувати факт необхідності виділення найбільш ефективних та дієвих технік опанування комунікативною компетентністю як складової якісної професійної підготовки лікаря [1].

Мета дослідження: покращити засвоєння комунікативних навичок студентами-лікарями завдяки використанню холістического підходу в навчанні.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Працівниками кафедри первинної медико-санітарної допомоги та загальної практики – сімейної медицини розроблено та впроваджено в навчальний процес виборочну дисципліну для студентів четвертого курсу медичного факультету «Комунікативні навички в медичній практиці».

Згідно з робочою програмою предмет складається із 3 кредитів, загальна кількість виділених годин – 90, з них 30 год практичних занять та 60 год самостійної роботи. Студенти четвертого курсу протягом двох семестрів відвідали десять двогодинних практичних занять.

На перших п'яти уроках вивчаються основи комунікації в медичній практиці:

- визначення поняття «комунікація»,
- основні моделі спілкування лікар-пацієнт,
- технології і базові навички консультування,
- бар'єри комунікації.

Наступні п'ять занять відведено:

- для вивчення структури консультації,
- роботі з різними типами пацієнтів,
- повідомленню поганих новин,
- мотиваційному консультуванню,
- профілактиці емоційного вигорання.

Студентам було рекомендовано засвоєні навички відпрацьовувати під час виконання практичної роботи на клінічних кафедрах.

Позаяк за основу вивчення вибіркової дисципліни було взято холистичний підхід у навчанні, після завершення вивчення дисципліни студентам запропонували заповнити анонімну форму зворотного зв'язку. Анкета була складена та узгоджена викладачами кафедри і включала 10 пунктів. Форма містила запитання, що стосувались вражень студентів від вивчення предмета, уподобань, потреб у майбутньому навчанні і професійній діяльності та побажань для оптимізації вивчення дисципліни.

У результаті аналізу опитування виявлено, що 33 (97,0%) студенти із 34 опитаних відзначили важливість вивчення навичок комунікації для майбутнього лікаря. На запитання «Чи вважаєте, що комунікативні навички лікаря є не менш важливими, ніж його професійна кваліфікація?» 26 респондентів відповіли «так», 8 – «частково так».

На думку студентів найбільш важливими частинами дисципліни є:

- оволодіння основними техніками ефективного консультування – 30 (88,2%),
- знання і дотримання структури консультації – 26 (76,5%),
- вміння вести важкі розмови та повідомляти погані новини – 22 (64,7%),
- знання особливостей консультування «особливих» пацієнтів – 17 (50%).

Деяко меншу цікавість викликали теми, які стосувались:

- бар'єрів комунікації – 16 (47,1%),
- моделей спілкування лікар – пацієнт – 14 (41,2%),
- профілактики синдрому емоційного вигорання медичних працівників – 9 (26,5%),
- мотиваційного консультування – 4 (11,8%).

На запитання «Який формат вивчення дисципліни ви вважаєте найоптимальнішим?» лише 5 (14,7%) студентів зазначили дистанційну форму навчання, 17 (50%) респондентів віддають перевагу традиційному, «живому» вивченню предмета і 12 (35,3%) опитаних – за змішаний формат навчання.

Кілька запитань анкети стосувались вибору прийнятних методик навчального процесу. Більшість студентів – 29 (85,3%) – відзначили високу ефективність роботи в малих групах у засвоєнні предмета, 26 (76,5%) студентам імпонувало використання на практичних заняттях сторітелінгу (Storytelling), розповідей історій клінічних випадків з реальної практики із впливом на емоційну, мотиваційну та когнітивну сфери слухача, 25 (73,5%) студентів за групову роботу з презентацією на Google Діску зі спільним створенням конспекту занять, 20 (58,8%) студентів зазначили рольову гру як оптимальну методику в опануванні дисципліни. Водночас лише 8 (23,5%) опитаних виявили прихильність до вирі-

шення ситуаційних задач та перегляду навчальних відео на практичних заняттях.

Кілька пунктів анкети містило запитання, що стосувались продовження вивчення та вдосконалення комунікативної компетентності студентами. У відповідях анкети усі респонденти вказали на необхідність вдосконалення своїх комунікативних навичок у майбутньому, а 32 студенти із 34 (94,1%) будуть рекомендувати вивчення вибіркової дисципліни своїм колегам. Більшість студентів – 22 особи – вважають за необхідне продовжити в майбутньому вивчення профілактики емоційного вигорання медичних працівників. Вдосконалювати навички лідерства планують 18 студентів. Для 19 опитаних актуальним є продовження вивчення тем емпатії і людяності в роботі медика, 19 опитаних планують вивчення особливостей комунікації в робочому процесі з колегами, середнім та молодшим медичним персоналом, а також з представниками адміністрації медичного закладу. Для 15 респондентів перспективним вважається вивчення особливостей спілкування з важкохворими при наданні паліативної допомоги.

Для вдосконалення комунікативної компетентності практично всі опитані планують навчатись самостійно, використовуючи спеціальну літературу, переглядаючи доступні відео в інтернеті, проходячи безкоштовні дистанційні вебінари і тренінги. При цьому 10 (30,3%) респондентів збираються в майбутньому відвідувати курси тематичного вдосконалення і лише 4 (12,1%) готові відвідувати платні курси і тренінги.

Отже, успішне засвоєння студентами навичок комунікації потребує холистичних підходів у навчанні, що передбачає пошук і вибір нових педагогічних методик і технологій [4,6]. Лише в цьому випадку опанування важливою для медичного працівника комунікативною компетенцією буде ефективним, мотивувати студента до вдосконалення здобутих навичок.

ВИСНОВКИ

Холистичний напрямок в освіті сприяє партнерській взаємодії між студентом і викладачем, досягненню взаєморозуміння і довіри, кращій прихильності та збереженню мотивації до навчання. Використання форм зворотного зв'язку допомагає розпізнати і зрозуміти потреби та почуття кожного студента, ефективно працювати з різноманіттям, мотивує викладача до постійного саморозвитку і самовдосконалення.

Сучасні методи навчання, такі, як робота в малих групах, Storytelling і рольова гра, на думку студентів, є більш валідними в опануванні комунікативної компетенцією майбутнього лікаря.

У перспективі плануємо розробку об'єктивних інструментів і методів оцінювання засвоєних комунікативних навичок студента.

Відомості про авторів

Бабінець Лілія Степанівна – Кафедра первинної медико-санітарної допомоги та загальної практики – сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського, 46001, м. Тернопіль, Майдан Волі, 1. *E-mail: lilyababinets@gmail.com*

Web of Science ResearcherID Q-5749-2016

ORCID 0000-0002-0560-1943

Боровик Ірина Олегівна – Кафедра первинної медико-санітарної допомоги та загальної практики – сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського, 46001, м. Тернопіль, Майдан Воли, 1. *E-mail: borovic@tdmu.edu.ua*

Web of Science ResearcherID Q-7091-2016

ORCID 0000-0003-0114-2935

Мігенько Богдан Орестович – Кафедра первинної медико-санітарної допомоги та загальної практики – сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського, 46001, м. Тернопіль, Майдан Воли, 1. *E-mail: migenko@tdmu.edu.ua*

Web of Science ResearcherID Q-5185-2016/

ORCID 0000-0003-2192-7238

Information about the authors

Babinets Liliia.S. – Department of Primary Health Care and General Practice – Family medicine I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, 46001, Ternopil, Maidan Voli 1. *E-mail: lilyababinets@gmail.com*

Web of Science ResearcherID Q-5749-2016

ORCID 0000-0002-0560-1943

Borovyk Iryna O. – Department of Primary Health Care and General Practice – Family medicine I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, 46001, Ternopil, Maidan Voli 1. *E-mail: borovic@tdmu.edu.ua*

Web of Science ResearcherID Q-7091-2016

ORCID 0000-0003-0114-2935

Migenko Borys O. – Department of Primary Health Care and General Practice – Family medicine I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, 46001, Ternopil, Maidan Voli 1. *E-mail: migenko@tdmu.edu.ua*

Web of Science ResearcherID Q-5185-2016/

ORCID 0000-0003-2192-7238

Сведения об авторах

Бабинец Лилия Степановна – Кафедра первичной медико-санитарной помощи и общей практики – семейной медицины Тернопольского национального медицинского университета имени И.Я. Горбачевского, 46001, г. Тернополь, Майдан Воли, 1. *E-mail: lilyababinets@gmail.com*

Web of Science ResearcherID Q-5749-2016

ORCID 0000-0002-0560-1943

Боровик Ирина Олеговна – Кафедра первичной медико-санитарной помощи и общей практики – семейной медицины Тернопольского национального медицинского университета имени И.Я. Горбачевского, 46001, г. Тернополь, Майдан Воли, 1. *E-mail: borovic@tdmu.edu.ua*

Web of Science ResearcherID Q-7091-2016

ORCID 0000-0003-0114-2935

Мигенько Борис Орестович – Кафедра первичной медико-санитарной помощи и общей практики – семейной медицины Тернопольского национального медицинского университета имени И.Я. Горбачевского, 46001, г. Тернополь, Майдан Воли, 1. *E-mail: migenko@tdmu.edu.ua*

Web of Science ResearcherID Q-5185-2016/

ORCID 0000-0003-2192-7238

ПОСИЛАННЯ

1. Kinash I.O. Formuvannya komunikativnoi kompetentnosti maibutnix likariv na etapi profesiinoi pidhotovky [Formation of communicative competence of future doctors at the stage of professional training]. *Medychna osvita, Medical education.* 2020; 3: 84–8.
2. Trambovetska Nataliia. Abetka fasylytatsii «Tobto» Kyiv: HO «Insha Osvita», 2017. – 53 p.
3. Shulha N.V. Kholistychnist – providna tendentsiia rozvytku osvity [Holism – the leading trend of education] // *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology.* 2015; III (37):84-7.
4. Ali NB, Pelletier SR, Shields HM. Innovative curriculum for second-year Harvard-MIT medical students: practicing communication skills with volunteer patients giving immediate feedback. *Adv Med Educ Pract.* May 2017; 19(8):337-45. DOI: 10.2147/AMEP.S135172. PMID: 28579871; PMCID: PMC5446967
5. Amankwah, Dinah. Handling Communication Skills: the Holistic approach. Conference: First National Conference and Workshop on Academic Writing/Communication Skills Programs in Ghanaian Higher Education At: University of Cape Coast, Cape Coast, Ghana, W/R. 2015.
6. Haq C., Steele D.J., Marchand L., Seibert C., & Brody D. Integrating the art and science of medical practice: innovations in teaching medical communication skills. *Family medicine.* 2004; 36 Suppl, 43–50 p.
7. Henry SG, Holmboe ES, Frankel RM. Evidence-based competencies for improving communication skills in graduate medical education: a review with suggestions for implementation. *Med Teach.* May 2013;35(5):395-403. DOI: 10.3109/0142159X.2013.769677. Epub 2013 Feb 27. PMID: 23444891.
8. Shochet R, King J, Levine R, Clever S, Wright S. 'Thinking on my feet': an improvisation course to enhance students' confidence and responsiveness in the medical interview. *Educ Prim Care.* Feb 2013;24(2):119-24. DOI: 10.1080/14739879.2013.11493466. PMID: 23498579

Стаття надійшла до редакції 21.07.2021. – Дата першого рішення 26.07.2021. – Стаття подана до друку 20.09.2021